

сткі вимоги щодо обрання порівнюваних явищ та методики самого порівняння. Саме через необачне ставлення до порівняльного методу в науку увійшло чимало «історіографічних фантомів» – висновків про ті чи інші явища, заснованих на помилкових чи неналежних підставах. Деякі з таких «фантомів» залишилися у минулому, а інші є вкрай живучими. Нові «фантоми» з'являються й нині. Тому одним із завдань сучасної історико-правової науки є як загальне накопичення знань про досліджувані явища, так і вдосконалення методологічних засобів їх аналізу.

У дискусії під час «круглого столу», окрім доповідачів, взяли участь: Т.В. Глушенко, В.П. Горбатенко, Р.В. Губань, Р.Ю. Завітневич, А.Ю. Іванова, І.О. Кресіна, В.Н. Кубальський, Л.А. Луць, О.О. Малишев, Ю.І. Матвеева, О.В. Мінченко, В.П. Нагребельний, Н.М. Пархоменко, О.С. Переверзева, А.О. Сапарова, І.Д. Софінська, В.Н. Ткаченко, О.О. Томкіна, О.В. Тюріна, Л.Г. Удовика, Ю.В. Цветкова, А.А. Яковлев.

Підсумовуючи тривалу загальну дискусію під час «круглого столу», член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, професор Національної академії внутрішніх справ **О.Д. Тихомиров** наголосив, що останнім часом спостерігається цілком обґрунтоване зміщення уваги фахівців з «предметності» порівняльно-правових досліджень на їх методологічну складову. Так, зокрема, як засвідчила дискусія на круглому столі, наукове значення мають не лише змістовне наповнення поглядів вчених та мислителів минулого, але й їх компаративне осмислення (О.В. Кресін), філософська інтерпретація ретроспективи епістемологічних моделей правового порівняння (О.В. Ткаченко), методологічні основи порівняльної історії права (С.В. Кудін), інституціоналізація історичних порівняльно-правових досліджень як наукової школи (Т.І. Бондарук), історіографічні питання використання порівняльного-правового методу (С.В. Ромінський). Як видається, такий науковий підхід спонукає до активізації історико-порівняльних досліджень в юридичній науці, сприяє пошуку нових напрямів їх здійснення.

За результатами «круглого столу» передано до друку збірник наукових праць.

ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства

13 листопада 2014 р. у Києві відбувся «круглий стіл» на тему «Філософія порівняльного правознавства», присвячений пам'яті Петра Мартиненка і Патрика Гленна, – другий з серії «круглих столів» «Проблеми порівняльного правознавства». Його організаторами виступили Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський регіональний центр Національної академії правових наук України та Українська асоціація порівняльного правознавства.

Учасниками «круглого столу» стали наукові співробітники установ НАН і НАПрН України, судді Конституційного Суду України, викладачі Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної академії внутрішніх справ, Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Києво-Могилянська академія», Національної академії Генеральної прокуратури України, Київського міжнародного університету, Львівського державного університету внутрішніх справ, Академії праці, соціальних відносин і туризму, Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, Київського національного лінгвістичного університету, практикуючі юристи.

Доктор юридичних наук, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, професор кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ **О.Д. Тихомиров** у доповіді **«Філософські засади порівняльного правознавства»** зазначив, що на пострадянському просторі у філософії науки та наукознавстві особливе значення надається підставам науки. У підставах порівняльного правознавства можна виокремити три основні компоненти: ідеали і норми, спеціальну наукову картину світу і філософські засади, які є взаємозалежними, проте мають свій зміст і виконують певні функції. Філософські засади відображають основи порівняльного правознавства як форми культури, які на світоглядному рівні обумовлюють ідеали і норми, наукову картину світу, забезпечують взаємозв'язок науки і світогляду, культури, соціальних практик у часовому і просторовому контекстах. Вони близькі, але не тотожні філософському знанню взагалі чи філософії права.

Формування та зміна філософських засад порівняльного правознавства здійснюється на його «стику», «межі» з філософією і не тільки, шляхом вибору і адаптації відповідних філософських систем, традицій та інших знань до природи і потреб порівняльно-правових досліджень, тобто їхньої конкретизації, уточнення, трансформації, наповнення новими смислами. Як і в інших науках, можна виокремити блоки онтологічних, гносеологічних, методологічних, аксіологічних, антропологічних філософських підстав порівняльного правознавства. Якщо онтологічні засади відбивають основи «буття» об'єкта порівняльно-правових досліджень, то гносеологічні – відповідно основи їх пізнання та епістемології, а методологічні – методології, аксіологічні – ціннісних аспектів, антропологічні – «людиновимірності».

Але можливий також інший варіант виокремлення та формування філософських підстав порівняльного правознавства – в контексті тих філософій, які виокремлюються у загальній філософії і не тільки, зокрема, в площинах мислення, світогляду, загальної філософії, філософії історії (часу), філософії географії (простору), філософії науки, філософії культури, філософії права та інших, а також філософії компаративізму як домінуючої філософії компаративного ставлення до світу, причому в компаративному

вимірі – у контексті загального, відмінного та унікального між ними. При цьому саме для компаративного мислення притаманний вихід за межі власне філософії як переважно традиції Заходу.

Порівняльне правознавство в широкому розумінні є складним об'єднанням наукових феноменів, незвідних тільки до наукової дисципліни і тим більше методу дослідження, яке може інтерпретуватися в різних аспектах, площинах, за допомогою різних методологічних підходів, характеризується стабільністю і мінливістю, «традиційністю» і «новизною», наявністю онтологічних, гносеологічних, аксіологічних і інших властивостей, взаємозв'язком із сучасними правовими, соціальними, культурними змінами на різних рівнях їхніх проявів. Слід відійти від наповнення порівняльного правознавства яким-небудь, іноді довільно взятим змістом, і здійснити протилежну операцію – вивчити сферу порівняльно-правових досліджень, а потім вже систематизувати її елементи, частини, фрагменти тощо. В цьому плані актуальними для філософії порівняльно-правових досліджень є: виокремлення і осмислення «простору», в межах якого існують й існують різні порівняльно-правові дослідження (філософські, теоретичні, методологічні, описові та ін.); визначення критеріїв його виокремлення, дослідження загального та відмінного від інших подібних «просторів», встановлення особливостей його входження як частини у більші за обсягами «простори», його структурування за різними підставами і т.ін.; аналіз спільних та відмінних властивостей та обсягів його рівнів, елементів, проведення їх класифікації (типологізації), визначення характеру взаємозв'язків, здійснення їх формалізації тощо.

Значення філософії порівняльно-правових досліджень полягає саме в тому, що вона пропонує таке вирішення цієї проблеми, що цілком обгрунтовано приводить до їх багатовимірної і плюралістичної побудови, різноманіття форм їх прояву та їх розуміння вченими, а також співвіднесення різних наукових побудов за принципами діалогічності (поліфонічності), додатковості тощо.

Доктор юридичних наук, професор кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» **М.А. Дамірлі** у своїй доповіді **«Порівняльне правознавство і філософія: взаємозв'язок і взаємодія в контексті міждисциплінарності»** зазначив, що на вищому рівні взаємозв'язку філософії та порівняльного правознавства відбувається розробка філософсько-світоглядних основ останнього. А загалом підставами їх зв'язків є природа і характеристика порівняльного правознавства, з одного боку, і система філософського знання – з іншого. Трьом іпостасям порівняльного правознавства (наука, порівняльна наука, наука про право) відповідають три філософські дисципліни (філософія науки, порівняльна філософія, філософія права). На цій основі можна виокремити три типи міждисциплінарних досліджень.

Так, на перехресті порівняльного правознавства і філософії науки виникає філософія порівняльного правознавства (як спеціальна філософія

науки) – науковий напрям, що займається дослідженням філософсько-наукознавчих основ порівняльно-правової науки. На перехресті порівняльного правознавства, порівняльної філософії та філософії права виникає порівняльна філософія права (чи порівняльна правова філософія), що займається: 1) порівняльним вивченням філософсько-правових ідей, представлених школами, течіями, мислителями; 2) встановленням їх взаємозв'язків та взаємовпливів; 3) проблемою самоідентифікації національної філософсько-правової традиції. На перехресті порівняльного правознавства та філософії права виникає філософське порівняльне правознавство, яке може претендувати на статус наукового напрямку в рамках юридичної компаративістики. Вона може досліджувати: філософський зміст порівнюваних правових систем; масове правове сприйняття в рамках різних правових традицій, культур, систем.

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри права Київського національного лінгвістичного університету **О.О. Мережко** у своїй доповіді «**Чи можлива філософія порівняльного правознавства?**» зазначив: питанням про те, що ми порівнюємо, є одним з «вічних» для порівняльного правознавства. Поставивши його в контекст основної проблеми філософії права (що таке природне право і чи існує воно), ми постаємо перед питанням: чи можливо порівнювати не лише позитивне право, але й природне, що лежить у основі різних правових систем і культур. Філософія природного права – це свого роду його метафізика, що виходить за межі позитивного права. Вона стане можливою лише тоді, коли ми перейдемо від позитивного до природного порівняльного правознавства, подолаємо його вроджений позитивізм. Порівняльне природне право близьке не стільки до традиційного порівняльного правознавства, скільки до антропології права.

Розглядаючи можливість філософії порівняльного правознавства (а отже, і порівняльного природного права), слід згадати концепцію фінського вченого Каарло Туорі щодо трьох рівнів аналізу права: поверхового, правової культури, глибинної структури права. Поверховий аналіз охоплює позитивне право. Правова культура, або інтуїтивне право, є першим рівнем природного права. Вона поділяється на два види: експертну культуру професіоналів права та загальну культуру простих громадян. Глибинна структура права містить фундаментальні нормативні принципи певного типу права і є тим, що є спільним для різних правових культур (наприклад, європейських). Вона є другим, сутнісним рівнем природного права, на якому засновується позитивне право, і має входить до предмету порівняльно-правового аналізу. Сюди ж має увійти взаємодія права, моралі (моральності) та релігії в різних правових культурах і системах права.

Природне право – це те, яке людина чи певний соціум вважають «природним», тобто таким, що не створене людиною і не залежить від її волі. Тому в кожному суспільстві може бути своє природне, інтуїтивне право. «Природність», «нормальність» права наділяє конкретним змістом поняття норми права і норми взагалі в конкретному суспільстві. Природне право

переходить у позитивне через такі загальні принципи як справедливість, добросовісність та розумність.

Досі порівняльне правознавство було позитивістським, текстоцентричним, не враховувало навіть принципів і методів тлумачення текстів (юридичної герменевтики). Перехід до соціоцентричного підходу дав би змогу аналізувати правові культури та цінності в їх основі. Антропоцентричний підхід передбачає порівняльний аналіз крізь призму психології людини, її світосприйняття та правосвідомості. Саме останні два підходи є основою природного порівняльного правознавства, а текстоцентричний при цьому виступає як субсидіарний. Основу філософії порівняльного правознавства складе порівняння домінуючих моделей правосвідомості та механізмів зародження права у колективній правосвідомості різних суспільств, а також соціально-психологічних механізмів реалізації права.

У своїй доповіді «**«Негативний простір» юридичних конструкцій – територія порівняння як правової філософії»** кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Київського міжнародного університету **О.В. Ткаченко** зазначив, що правова постметафізика може розглядатися як конструкція порівняння, а остання – як концептуальний простір права-як-філософії. Правова постметафізика є коловою конструкцією правового порівняння. Конституантою останньої є асиметрія правової онтології і правової епістемології. Локалізацією цієї асиметрії є, відповідно, «позитивний» (наявний, заповнений) простір юридичної конструкції (правове суще) і негативний (незаповнений) простір юридичної конструкції (правове буття).

Позитивний простір є єдиною сферою існування правових смислів. Його онтологізація означає, що правовий смисл не може бути метаюридичним, він завжди іманентний матерії права. Іншими словами, специфіка правової реальності, особливий стиль правового мислення втілюються лише у побудовах юридичної догматики за формулою: правове суще = юридична догма. Юридична догматика є репродуктивною сферою правового мислення – вона спрямована на утримання і трансляцію правових смислів. Вона не є і не може бути сферою філософського дискурсу. Її конструкції не є філософськими концептами. Адже істина не може бути вирахована з наявного, вона є процедурою виходу за межі наявного смислу, переривання смислового континууму.

Правова філософія локалізується у негативному просторі юридичних конструкцій, виступаючи процедурою порівняння. Зміст негативного простору – звернення до зарубіжного права як до «ніщо» права власного, тобто можливість приведення у рух смислу останнього. При цьому зарубіжне право – не явище онтології, а гносеологічна конструкція осмислення власного права. *Tertium comparationis* колової конструкції порівняння – це простір між правопорядками (правове ніщо), який уможливує дискурс несамодостатності власного права як головну рису правової постметафізики. Остання є виходом за межі матриці права, втіленої в інституційній системі Гая, згідно з якою норми виступали єдиним носієм правового ества.

Такий вихід є юридичним варіантом подолання «платонівського жесту». Юридичний прорив до досократиків і подолання метафізики полягають у сприйнятті преторських формул як епістемологічної моделі колової конструкції порівняння (конструкції права-як-філософії). Відповідно, перегринський претор як юридичний софіст – це епістемологічна модель компаративіста як правового філософа.

Доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, завідувач відділу проблем кримінального права, кримінології та судоустрою Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України **О.М. Костенко** у доповіді «**Щодо соціально-натуралістичного методу порівняння в порівняльному правознавстві**» запропонував сформулювати своєрідне «основне питання юридичної компаративістики»: Критерій для порівняння правових явищ слід шукати в: 1) законах природного права чи 2) виводити з волі й свідомості людей? Залежно від того, який з цих двох критеріїв вибирається, методологія порівняння буде або натуралістською, або позитивістською. На його думку, позитивістське порівняння права є непродуктивним. О.М. Костенко наголосив на тому, що порівнювати різні соціальні феномени між собою – це означає порівнювати їх за критерієм, якою мірою існування кожного з них відповідає законам соціальної природи. Порівняння в порівняльному правознавстві – це, на думку О.М. Костенка, виявлення того, якою мірою кожне з порівнюваних правових явищ (наприклад, Кримінальний кодекс України і Кримінальний кодекс Іспанії) узгоджується з природними законами суспільного життя людей, зокрема із законами природного права. Іншими словами, порівнювати правові явища слід за наступним критерієм: якою мірою кожне з порівнюваних правових явищ узгоджується із законами природного права.

Доктор юридичних наук, професор кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» **Х.Н. Бехруз** у доповіді «**Філософсько-ціннісні основи ісламської та західної правових культур**» зазначив: незважаючи на те, що головна універсальна цінність права полягає в розмежуванні сфер свободи і свавілля, система правових цінностей в рамках різних правових культур різна. В рамках різних правових культур формуються свої системи правових цінностей і, відповідно, право здійснює їх ранжування, яке відповідає уявленню про цінності і про їх ієрархії, що закріпилися в рамках відповідних цивілізацій і культур та поширені в цьому суспільстві.

Порівняння систем цінностей і їх ранжування в рамках різних правових культур демонструє, що незважаючи на їх частковий збіг, їх смислове навантаження має принципові відмінності, що визначають їх сутність і зміст. Причини відмінностей у смислового наповненні поняття «цінності», в тому числі «правові цінності», закладені в ісламській і західній правових традиціях. Західна правова традиція, яку можна з певністю назвати «людиноцентричною», сформована християнською культурою, якій не притаманний жорсткий зв'язок між релігійними цінностями і законодавчими норма-

ми. В ісламській теоцентричній правовій традиції будь-яка законодавча норма заснована на приписах релігії і виконує функцію охорони тієї чи іншої релігійної цінності.

У західній культурі поняття цінностей має на увазі їх трактування залежно від контексту часу. Цінності західної культури – це не стільки релігійні постулати, закріплені в Писанні, скільки їх тлумачення та інтерпретація в руслі західної філософської традиції, а також результат консенсусу суспільства. В ісламській культурі цінності встановлені приписами релігії. Релігійні цінності, таким чином, є цінностями правовими. З цих базових відмінностей виникають різні підходи до трактування прав людини в західній та ісламській правових культурах.

Незважаючи на наявність нетотожних і неспівставних понять в європейській та ісламській правових традиціях, неконфліктне співіснування різних цивілізацій можливе. Для цього необхідні політична воля еліт Заходу та ісламського світу щодо вироблення загальної стратегії розвитку концепції прав людини з урахуванням особливостей різних правових і культурних традицій, а також на основі їх рівноправності.

О.В. Кресін, кандидат юридичних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної академії порівняльного права, у доповіді «**Внесок Міжнародної академії порівняльного права у розвиток філософії юридичної компаративістики**» наголосив на тому, що створення МАПП та уточнення її характеру й завдань у 1920-х рр. – як об'єднання вчених заради ідеалів науки, а не виконання утилітарних завдань, не пов'язаного з урядовими чи міжурядовими структурами, її надзвичайно широка географічна «присутність» означали недвозначне прощання з порівняльним законодавством, появу можливостей для ефективного поширення нового змісту юридичної компаративістики.

Засновники Академії відстоювали ідеї глобального правового плюралізму (в розумінні неможливості та неприродності зведення світового правового розвитку до будь-якої однієї моделі), рівноцінності та унікальності правового досвіду народів і країн, відмови від нав'язування правових моделей, від конструювання єдиного світового права; цінності не формального знання, а розуміння різного правового досвіду з метою сутнісного пізнання феномена права, усвідомлення відмінностей та самоцінності розмаїття, обмеження кореляції правових систем лише мирними засобами і метою розвитку міжнародного співробітництва. Нині в рамках діяльності Академії послідовно розвивається ідея порівняльного правознавства як вияву гуманізму в праві, сфери утвердження толерантності й подолання таких упереджень як націоналізм, шовінізм, європоцентризм та ін.

МАПП послідовно розвиває філософію порівняльного правознавства. Поряд з практико-прикладним пропонується виокремити глибинний рівень наукового компаративістського проникнення в правову реальність, на якому предметом дослідження стають структури юридичного мислення, метою – постановка сутнісних правових проблем суспільства і життя, об'єктами – пізнання та пояснення правового розмаїття, нова концепція

відкритого і космополітичного суспільства та ін. Безумовно, претензія на пояснення правових явищ означає перетинання предметно-об'єктної сфери порівняльного правознавства з філософією права – виникнення нової сутнісно-ідентифікаційної колізії в системі юридичних наук. Проте сучасна компаративістська еліта в МАПП пропонує свої варіанти її вирішення.

По-перше, це ідея К. Керамеуса щодо «порівняльних переваг»: змагання в юридичній науці традиційної філософсько-правової (що зберігає генетичний і теоретико-методологічний зв'язок з природно-правовим світоглядом, значною мірою залишається в ідеалістичній сфері належного) та компаративістської (метатеорія та філософія на основі вивчення суцього) метапарадигм. По-друге, це ідея П. Гленна щодо розчинення порівняльного правознавства в юридичній науці. На зміну чи на доповнення до традиційного філософсько-правового мислення має прийти філософія порівняльного правознавства. І результатом стане те, що вся юридична наука стане порівняльно-правовою. Певною мірою це можна розуміти як перемогу відкритого й плюралістичного компаративістського світогляду над ідеалістичним монізмом, що завжди переростає у форми ідеології та упередженості.

У виступі «**Діалектичний зв'язок між акультурацією, глобалізацією та інтеграцією у праві**» кандидат юридичних наук, доцент, докторант кафедри теорії держави і права Національної академії внутрішніх справ **І.М. Ситар** зазначив: у сучасному розвитку найбільш вдалою формою взаємодії правових систем, сімей, правових груп є правова глобалізація, оскільки поряд з загальними економічними стандартами і правилами діють і стандартизовані правові норми, відбувається взаємопроникнення і взаємозбагачення між правовими культурами, що призводить до нових синергетичних процесів. Рушійними силами глобалізації є ідеалістичні та матеріалістичні чинники. Перші полягають у тому, що глобалізація – це породження таких духовних сил людини, як увага, винахідливість, метафоричне мислення, ідентичність, ідеологія. Матеріалістичне розуміння передбачає, що глобалізація – продукт широкого розуміння матеріальних сил, таких як природа, виробництво, технологія, закони і інститути. Існує діалектичний зв'язок між ідеалістичним і матеріалістичним факторами в глобалізаційних процесах, адже одні неможливі без інших і одні породжують другі, оскільки сучасний світ – це світ діалогу цивілізацій, швидкого економічного розвитку.

Економічна акультурація становить онтологічну передумову правової акультурації, її підгрунття. Правова глобалізація втілюється в правовій інтеграції. Як вказують дослідники, інтегративність правової системи – це насамперед здатність системи до гармонізації, тобто здатність забезпечувати поєднання з моделями нових нормативних актів, що пропонуються наднаціональними інституціями в рамках їх компетенції. Акультурація права прямо пропорційна інтегративності. Глобалізація також є основою для акультурації в праві, позаяк відбувається взаємозв'язок, взаємодія та

взаємовплив шляхом обміну правовою інформацією у формі взаємопроникнення та взаємозапозичення, що призводить до синергетичних ефектів, які спонукають до динамічного розвитку.

Відтак існує діалектичний зв'язок між процесами глобалізації, інтеграції та акультурації. Найважливішими у цьому контексті принципами діалектики є принципи руху і розвитку, взаємозв'язку і взаємозумовленості, причинності. Розвиток соціуму в процесі глобальних перетворень повинен бути орієнтований в першу чергу на співвідношення загального (ідеального) та особливого (національного), оскільки в такій діалектичній залежності створюється новий правовий порядок для правової системи. Слід запозичувати лише те, що нам підходить ментально, культурно, релігійно та загалом онтологічно. Такий алгоритм взаємопроникнення призводить до ефективних процесів розвитку національної правової системи.

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Львівського державного університету внутрішніх справ **О.І. Савайда** у виступі «**Природа порівняння звичаю з іншими джерелами права**» наголосила, що звичай, що є пра-оснотою розвитку більшості правових систем світу, і нині виступає природнім доповненням до інших сучасних джерел права, виконує природну функцію згладжування протиріч та несправедливості законодавчих рішень, що також є однією з функцій природного права. Звичай переносить свої природні основи в кожне з інших джерел права. В більшості випадків для юриста звичай стає нормою, яка виникає із свідомості більшості суспільства чи певної соціальної групи, або створюється наново внаслідок постійного та довготривалого застосування і з часом набуває нормативного значення. Саме в звичному та природно- довготривалому застосуванні звичаю закладається унікальне філософсько-правове підґрунтя самої правової системи держави. При цьому звичай формує первинно природно-правові норми функціонування права. Він є суттєвим джерелом і філософським проявом тієї чи іншої правової сім'ї.

Також з доповідями виступили доктор юридичних наук, професор кафедри теорії держави і права Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» **С.П. Погребняк** («Аксіологічні перешкоди порівняльно-правових досліджень») і аспірант кафедри права Європейського Союзу і порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» **Р.Ф. Харитонов** («Галузева юридична компаративістика: методологічний аспект»).

Тривалу і бурхливу дискусію було присвячено обговоренню творчої спадщини П.Ф. Мартиненка і П. Гленна, визначенню та основним елементам філософії порівняльного правознавства. Своїми думками, окрім уже згаданих учених, поділилися Т.І. Бондарук, О.М. Вольвак, Н.В. Воротіна, В.П. Горбатенко, М.Ю. Задніпряна, А.Ю. Іванова, В.М. Кампо, В.М. Кравець, І.О. Кресіна, В.Н. Кубальський, С.В. Кудін, О.М. Лисенко, Д.В. Лук'янов, Л.А. Луць, Ю.І. Матвєєва, В.С. Муллер, Н.В. Неліна,

А.С. Нерсесян, С.О. Родіна, А.О. Сапарова, В.С. Смородинський, О.М. Стойко, І.А. Тимченко, В.М. Ткаченко, О.О. Томкіна, А.А. Яковлев.

Гідним і логічним завершенням «круглого столу» стала презентація кандидатом юридичних наук, доцентом, начальником управління планування та координації правових досліджень НАПрН України **Д.В. Лук'яновим** проекту концепції тому «Порівняльне правознавство» у «Великій юридичній енциклопедії», яку готує НАПрН України.

За результатами «круглого столу» готується до видання збірник наукових праць.

ІДЕЯ ПОРІВНЯЛЬНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРАВА: PRO ET CONTRA

2 грудня 2014 р. у Києві відбувся міжнародний «круглий стіл» на тему «Ідея порівняльного міжнародного права: *pro et contra*», присвячений ювілею іноземного члена НАН України та НАПрН України Уільяма Елліотта Батлера, – третій з серії «круглих столів» «Проблеми порівняльного правознавства». Його організаторами виступили Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський регіональний центр Національної академії правових наук України, Університет штату Пенсільванія, юридичний журнал «Право України», Українська асоціація порівняльного правознавства та Українська асоціація міжнародного права.

Учасниками «круглого столу» стали наукові співробітники установ НАН і НАПрН України, Інституту законодавства Верховної Ради України, Інституту держави і права АН Угорщини, викладачі Університету штату Пенсільванія, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Національної академії внутрішніх справ, Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Національного університету «Одеська юридична академія», Національного університету «Києво-Могилянська академія», Київського університету права НАН України, Херсонського державного університету, Національної академії Генеральної прокуратури України, Ужгородського національного університету, Української академії банківської справи Національного банку України, Національної академії Державної податкової служби України, практикуючі юристи.

З вступними словами виступили академік НАН України **Ю.С. Шемшученко**, академіки НАПрН України **В.П. Тихий** і **О.Д. Святоцький**, член-кореспондент НАПрН України **О.В. Задорожній**. Зокрема, вони звернули увагу на віхи життя і наукові концепції У.Е. Батлера, а також на можливість використання його ідей для вирішення нагальних проблем сучасного міжнародного права. Цим питанням було присвячено також **перше урочисте засідання** «круглого столу», на якому виступили **О.В. Кресін**, **М.А. Дамірлі** та **Ч. Варга**.